

ЗАТВЕРДЖЕНО
Методичною радою
університету
від 26.02.2020
(протокол №5)

Силабус
навчальної дисципліни
Археологія України
2020-2021 навчальний рік

Освітня програма – Історія
Спеціальність – 032 Історія та археологія
Галузь знань – 03 Гуманітарні науки
Рівень вищої освіти – перший

Викладач	к.і.н., доцент Папанова Валентина Анатоліївна
Сайт	http://bdpu.org/faculties/gef/structure-gef/kaf-pravo/composition-kaf-pravo/papanova/
Контактний тел.	+380501602467
E-mail	vpapanova1953@gmail.com
Графік консультацій	

Обсяг курсу на поточний навчальний рік:

Кількість кредитів/ годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	звітність
3/90	14 годин	14 годин	60 годин	Залік

Семестр: осінній

Мова навчання: українська

Ключові слова: археологія, артефакт, археологічна культура, культурно-історична спільнота, стратиграфія, культурний прошарок, кам'яний вік, доба бронзи, ранній залізний вік, розкопки поселень, некрополів та курганів.

Мета та предмет курсу:

– вивчення студентами історичного минулого людства, закономірностей його становлення та розвитку. Надання студентам необхідного обсягу знань для

самостійного реконструювання історичного розвитку людства на основі речових джерел, а також навчити їх розпізнавати за окремими ознаками належність пам'яток до конкретних археологічних культур та історичних періодів України. Ознайомлення студентів з пам'ятками матеріальної культури давнього населення та з сучасним станом археологічної науки в Україні.

Предмет вивчення археології – історія України та закономірності її розвитку на підставі речових (археологічних) джерел.

Компетентності та програмні результати навчання:

ФК 6. Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

ФК 7. Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.

ПРН 4. Здатність до самонавчання і продовження професійного розвитку

ПРН 5. Здатність запам'ятовувати або відтворювати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом

ПРН 7. Здатність відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії

Зміст курсу:

Змістовий модуль 1. Кам'яний та мідно-бронзовий вік.

Тема 1. Доба кам'яного віку та на теренах України (палеоліт та мезоліт)

Тема 2. Неоліт

Тема 3. Енеоліт та енеолітичні культури України

Тема 4. Доба бронзи: загальна характеристика

Тема 5. Археологічні культури доби бронзи на теренах України.

Змістовий модуль 2. Ранній залізний вік

Тема 6. Доба заліза

Тема 7. Скіфи

Тема 8. Сармати – у Північному Причорномор'ї.

Тема 9. Антична цивілізація у Північному Причорномор'ї

Тема 10. Давні слов'яни та їх сусіди

Змістовий модуль 3. Археологічні культури доби середньовіччя.

Тема 11. Культури слов'ян.

Тема 12. Пам'ятки ранньосередньовічного Криму

Тема 13. Доба Київської Русі

Тема 14. Неслов'янські археологічні пам'ятки на теренах України

Методи навчання:

- лекції,
- семінарські та практичні заняття,
- консультації.
- стандартизовані тести;
- наскрізні проекти;
- написання альбому-реферату
- аналітичні звіти,
- реферативний аналіз наукових статей,
- презентації
- виступи на наукових заходах

Політика курсу (особливості проведення навчальних занять):

Лекція – це метод, за допомогою якого викладач у словесній формі розкриває сутність наукових понять, явищ, процесів, логічно пов'язаних, об'єднаних загальною темою.

Інформаційна лекція. Призначена для загального інформування про сутність основних питань відповідної теми, проблеми тощо. Не передбачає активізацію пізнавальної діяльності студентів. Як правило, матеріал на такій лекції викладається у вигляді монологу.

Проблемна лекція. У ній подаються складні дискусійні питання, з яких наука і практика не виробили єдиних рішень. Особливістю такої лекції є постановка на початку лекції проблемної ситуації, яка вирішується в процесі викладення матеріалу при активній участі студентів.

Лекція-діалог – це лекція, яка читається двома лекторами по черзі відповідно до попереднього розподілу матеріалу

Лекція-візуалізація являє собою візуальну форму подачі лекційного

матеріалу технічними засобами навчання або аудіо-відеотехніки (відео-лекція). Така лекція – це розгорнуте або коротке коментування візуальних матеріалів, що переглядають.

На семінарських заняттях поєднуються методи навчання – наукові семінари, дискусії, презентація рефератів, тестування, складання і рішення тематичних кросвордів.

На практичних заняттях студенти знайомляться з артефактами.

Важливим елементом опанування знаннями є *самостійна робота* студентів у вільний час від аудиторних занять (археологічна лабораторії, методичний кабінет, читальний зал).

Технічне й програмне забезпечення/обладнання, наочність:

Комп'ютер, проєктор, археологічні артефакти, банери

Система оцінювання та вимоги:

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (залік)	Сума
ЗМ1		ЗМ1		ЗМ2		ЗМ2		ЗМ3	50	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9		
6	6	6	6	6	5	5	5	5		

Критерії оцінювання роботи студента на одному семінарському занятті:

Конспект джерел до семінарських занять 1 бал.

Виступи на семінарських заняттях з основною доповіддю (в залежності від змісту) 1 –5 балів.

Доповнення 1-3 бали.

Участь у дискусії 1-3 бали.

Підведення підсумку 1-2 бали.

Письмова самостійна робота 1-5 балів.

Експрес-контроль:

- повна відповідь - 2 бали;
- неповна відповідь - 1 бал;
- незадовільна відповідь - 0 балів.

Критеріями оцінки при усних відповідях виступають: повнота розкриття питання; логіка викладення, культура мови; впевненість, емоційність та

переконаність; використання основної та додаткової літератури (монографій, навчальних посібників, збірників документів, журналів, інших періодичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння, висновки.

Самостійна робота студентів

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у вигляді ілюстративного альбому-реферату. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем чи окремих розділів здійснюється у вигляді написання альбому-реферату (змістові модулі 1 і 2). Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів у кожному із змістових модулів.

Критерії оцінювання альбому-реферату: 1) ілюстративний матеріал у вигляді рисунків з археологічних видань виконаний самостійно з зазначенням джерел. Він розкриває і відображає в певній мірі послідовність та сутність історико-археологічної періодизації. Присутні підписи під рисунками із зазначенням походження (пам'ятка). На картах відображені основні археологічні пам'ятки кожної доби (5-10), присутні легенди **8-10 балів**; 2) ілюстративний матеріал у вигляді малюнків з археологічних видань виконаний самостійно, але історико-археологічна періодизація презентована неповно: відсутні ключові епохи, відсутні посилання на джерела, підписи під малюнками та картами неповні **5-7 балів**; 3) альбом-реферат суто компілятивного рівня. Ілюстративний матеріал виконаний самостійно у вигляді рисунків та карт. Історико-археологічна періодизація презентована наполовину: відсутні ключові епохи та посилання на джерела. Відсутні підписи та легенди до рисунків та карт. Альбом-реферат виконаний неохайно. **1-4 бали**; альбом-реферат не виконано **0 балів**.

Критерії оцінювання модульного контролю у тестовій формі

(оцінюється в діапазоні від 0 до 5 балів): 10 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання - 0,5 бала;
- б) невірна відповідь - 0 балів.

Всі види робіт необхідно виконувати і захищати в зазначені терміни. Студенти, які не склали чергове завдання або отримали за його виконання менш 50% балів, мають можливість відпрацювати зазначене завдання по додатковому графіку.

Студенти, які пропустили семінарські заняття з поважної причини, відпрацьовують їх в додатковий час в присутності лаборанта, після допуску викладача.

Студенти, які не виконали всі види робіт, до заліку не допускаються. Зазначимо, що при оцінці враховується активність і відвідуваність студентів під час занять.

Будьте толерантні, поважайте чужу думку. Заперечення формулюйте в коректній формі. Плагіат та інші форми нечесної роботи неприпустимі.

Неприпустимі підказування і списування під час проміжного контролю та заліку. Студент, викритий у не санкціонованому доступі в Інтранет, користуванні шпаргалками, отримає підсумкову оцінку «F».

Підсумкове оцінювання

Підсумковий семестровий контроль – це підсумкове оцінювання результатів навчання студента за семестр, що здійснюється в університеті у формі *екзамену*.

Сума балів, накопичених здобувачем вищої освіти за виконання всіх видів поточних навчальних завдань (робіт) на практичних (семінарських) заняттях та на підсумковому модульному контролі, свідчить про ступінь оволодіння ним програмою навчальної дисципліни. Протягом семестру студенти можуть набрати від 0 до 100 балів, що переводяться у національну шкалу оцінювання і відповідно у шкалу ЄКТС.

При визначенні загальної оцінки враховуються результати поточного контролю з практичних та семінарських занять, які відбулися в період, за який проводиться модульний контроль, а також результати захисту індивідуальних завдань та самостійної роботи.

Кількість балів відповідає певному рівню засвоєння дисципліни:

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи)	для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
75-89	B	Добре	
65-74	C		
58-64	D	Задовільно	
50-57	E		
35-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з	не зараховано з

		обов'язковим повторним вивченням дисципліни	обов'язковим повторним вивченням дисципліни
--	--	---	---

Список рекомендованих джерел

Основна

1. Археологія України. Підручник / За ред. Л.Л. Залізняка. Київ, 2005.
2. Брей У., Трамп Д. Археологический словарь. Москва, 1990.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. Підручник. Тернопіль, 2002.
4. Давня історія України. Підручник / За ред. П.П.Толочко.Т.1-2. Київ, 1994.
5. Залізник Л. Нариси стародавньої історії України. Київ, 1994.
6. Залізник Л.Л. Первісна історія України. Київ, 1999.
7. Папанова В., Голик А, Калініченко К. Нариси з історії та археології Бердянського краю. Посібник. Бердянськ, 2016.
8. Папанова В.А. Навчально-методичний комплекс з курсу «Археологія». Бердянськ, 2016. PDF
9. Терський С. В. Археологія України (середньовічна доба) :Навчальний посібник. Львів,2017
10. Чмихов М.О. Давня культура. Навчальний посібник. Київ, 1996.
11. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія та стародавня історія України: Підручник. Київ,, 1992.

Додаткова

1. Алексеев А.Ю., Мурзин В.Ю., Ролле Р. Чертомлык. Скифский царский курган IV века до н.э. Киев, 1991.
2. Артеменко И.И., Моця О.П. Боги созданы людьми. Киев,1989.
3. Березанская С.С. Северная Украина в эпоху бронзы. Киев, 1982.
4. Брелік О. Ф. , Виборний В. Ю. Просторовий аналіз фінально-палеолітичної стоянки Передільське-І (басейн Сіверського Дінця). *Археологія*, 2001, №3.
5. Буйських А.В. До питання про надмогильні пам'ятники некрополя Херсонеса Таврійського IV—III ст. до н. е. *Археологія*, 2005, №1, 47-58.
6. Буйських А.В. Кераміка першої половини VII ст. до н. е. та питання доколонізаційних зв'язків у Північному Причорномор'ї. *Археологія*, 2005, №2, 3-11.

7. Бунятян К. П., Фіалко О. Є. Скiфський курган з розмальованим саркофагом. *Археологія*, 2009, №3.
8. Бурдо Н. Б. Антропоморфна пластина з трипiльського поселення Майданецьке. *Археологія*, 2011, №2.
9. Владимиров А. О. Інститут синедрів в Ольвії та проєдрів у Херсонесі Таврiйському в римський перiод. *Археологія*, 2000, №3.
10. Відейко М.Ю. Мюллер Й., Бурдо Н.Б., Хофманн Р., Церна С. Дослідження у центральній частині Майданецького. *Археологія*, 2005, №1, 71-78.
11. Гершкович Я. П. Псевдоархеологія на пострадянських просторах: неусвідомлена небезпека. *Археологія*, 2011, №2.
12. Горбаненко С.А. Землеробство жителів поселень поблизу с. Волинцеве. *Археологія*, 2005, №1, 75-81.
13. Гошко Т. Ю. Воскова модель у ливарництві доби пізньої бронзи. *Археологія*, 2010, №4.
14. Граков Б.Н. Каменское городище на Днепре. *Материалы и исследования по археологии*, 1954, 36.
15. Граков Б.Н. Скифы. Москва, 1971.
16. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. Киев, 1974.
17. Даниленко В.М. Кам'яна могила. Київ, 1987.
18. Духовная культура древних обществ на территории Украины. Киев, 1991.
19. Д'яченко О. В. Проблеми історичних інтерпретацій трипiльської культури. *Археологія*, 2007, №2.
20. Забавін В. О. Пам'ятка первісного мистецтва в Північно-Східному Приазов'ї. *Археологія*, 2008, №1.
21. Залізняк Л. Л. Полiсько-дніпровська катастрофа фінального палеоліту з позиції археології. *Археологія*, 2008, №3.
22. Залізняк Л. Л. Періодизація та культура диференціація верхнього палеоліту України. *Археологія*, 2010, №4.
23. Залізняк Л.Л. Фінальний палеоліт – доба кардинальних змін. *Археологія*, 2015, №3, 3-18.
24. Залізняк Л. Л., Степанчук В. М., Ветров Д. О., Товкайло М. П., Озеров П. І. Гравет Центральної України та його історична доля. *Археологія*, 2007, №2.

25. *Залізняк Л.Л., Сорокун А.А., Переверзєв С.В., Хоптинець І.М.* Неолітизація Київського Подніпров'я у світлі нових досліджень. *Археологія*, 2016, № 1, **3-18**.
26. Зубар В. М. До історії Таврики II-I ст. до н. е. *Археологія*, 2003, №1.
27. Зубар В.М. Херсонес і таври: протистояння чи взаємодія? *Археологія*, 2005, №1, 16–28.
28. Жураковський Б. С. Про технологію виготовлення Трипільської кераміки // *Археологія*. – 1994. – №1
29. Керам К. Боги, горобниці, ученые. Москва, 2005.
30. Ковалева И.Ф. Север степного Поднепровья в среднем бронзовом веке (по данным погребального обряда): Учебное пособие. Днепропетровск, 1981.
31. Ковалева И.Ф. Погребальный обряд и идеология ранних скотоводов: Учебное пособие. Днепропетровск, 1983.
32. Лапин В.В. Греческая колонизация Северного Причерноморья (Критический очерк отечественных теорий колонизации). Киев, 1966.
33. Лейпунська Н. О. Економіка ольвійської держави в V ст. до н. е. *Археологія*, 1995.
34. Манцевич А.П. Курган Солоха. Ленинград, 1987.
35. Мозолевський Б.М. Товста могила. Київ, 1979.
36. Мозолевський Б. М. Проблеми етнічної географії Скіфії. *Археологія*, 1996, №4.
37. *Моця О.П.* «Внутрішня» Русь у контексті уточнення меж. *Археологія*, 2005, №1, **51-60**.
38. Михайленко Є. М. Поняття «археологічна спадщина» в сучасному законодавстві та в історії розвитку археології. *Археологія*, 2010, №4.
39. Мурзин В.Ю. Скифская архаика Северного Причерноморья. Киев, 1984.
40. *Мурзин В.Ю.* Проблема трактування поховань скіфських номархів. *Археологія*, 2005, №1, 19-29.
41. Мурзін В. Ю., Ролле Р., Скорий С. А. Дослідження Перещепинського курганного могильника. *Археологія*, 1995, №2.
42. Мурзін В. Ю., Фіалко О. Є. Зброя з Бердянського кургану. *Археологія*, 1998, №3.
43. Ольховский В.С. Погребально-поминальная обрядность населения степной Скифии (VII-III вв. до н.э.). Москва, 1991.

44. Папанова В.А. Раскопки курганного могильника у с. Дмитровка Бердянского района Запорожской области. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму*, 2015, XVIII, 52-76.

45. Папанова В.А. Свинцовые культовые изделия из пригородных усадеб Ольвии. *Старожитності Степового Причорномор'я і Криму*, 2015, XVIII.

46. Папанова В.А. Находки оружия и конской сбруи на пригородных усадьбах Ольвии. *Материалы по археологии Северного Причерноморья*. Одесса, 2015.

47. Папанова В.А., Тощев Г.Н., Голик А.А. Раскопки курганного могильника эпохи бронзы (с. Дмитровка Бердянского района Запорожской области) *Старожитності степового Причорномор'я та Криму*, 2016, XIX, .22-58.

48. Папанова В.А., Колесниченко А.Н. Группа стеклянных сосудов конца VI в. до.н.э. из некрополя ольвийской пригородной усадьбы. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму* 2016, XIX, 147-160.

49. Папанова В.А., Тощев Г.Н., Голик А.А. Раскопки курганного могильника эпохи бронзы в Северном Приазовье. *Старожитності степового Причорномор'я та Криму* 2017, XX, 178-228.

50. Папанова В.А., Діатроптов П.Д. Граффити с пригородных усадеб Ольвии. *Північне Причорномор'я за античної доби*. Київ, 2017, 82-93.

51. Папанова В.А., Ляшко С.М. Господарські споруди в системі приміських садиб Ольвії Понтійської (підсумки розкопок 2003-2013 рр.). *The Crimea and the Northern Black Sea Coast in Archaeological Research 1956–2013. Swiatowit Supplement Series C: Pontika et Caucasia*. Warsaw, Institute of Archaeology of the University of Warsaw, 2017. Vol. I. P.249-259.

52. Русяева А. С. Громадсько-політичні функції елліністичного храму Аполлона в Ольвії. *Археологія*, 1989, №4.

53. Русяева М. В. Найдавніша скульптура Гермеса Пропілея з Херсонеса Таврійського // *Археологія*. – 2003. – №1

54. Скржинська М. В. Боспорські міфи в ілюстраціях античних вазописців IV ст. до н. е. *Археологія*, 1997, №4.

55. Стрельник М.О., Хомчик М.А. Про технологію прядіння за античної доби в Надчорномор'ї // *Археологія*. – 2005. – №1. – С. 70-75.

56. Терпиловський Р.В., Петраускас О.В. Черняхівські поховання могильника Дідів Шпиль на Канівщині. *Археологія*, 2005, №1, 58-69.

57. Фіалко О. Є. Сюжети амазомахії та грифомахії в античній торевиці. *Археологія*, 2011, №1.

Інтернет-ресурси

1. Археологічні культури України. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:>
2. Інститут археології Національної Академії наук України. URL: <http://www.iananu.kiev.ua/>
3. Сервер східноєвропейської археології. URL: <http://archaeology.kiev.ua/>
4. Співка археологів України (бібліотека). URL: <http://vgosau.kiev.ua/index.php>: